

УДК 94

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.18>

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА США ПІД ЧАС ВОЄННОЇ КАМПАНІЇ В ІРАКУ В 1991–2011 РР.

Стрільчук Людмила,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Однією з характерних особливостей сучасних міжнародних відносин є боротьба за розширення сфер впливу найрозвинутіших у політичному та економічному плані держав. Одним із потужних засобів розширення сфер впливу є встановлення контролю над інформаційним середовищем держави-суперника чи держави-конкурента. Проведення воєнних кампаній в Іраку об'єднаними силами США та коаліційних держав у період 1991–2011 рр. засвідчило важливість здійснюваної інформаційної політики щодо міжнародної спільноти у вирішенні збройних конфліктів і під час переходу до не збройних шляхів їх розв'язання. Дослідження державної інформаційної політики США під час згаданої воєнної кампанії є надзвичайно важливим, оскільки дає змогу: по-перше, вивчити досвід Сполучених Штатів Америки, які сьогодні володіють найпотужнішим апаратом інформаційної боротьби; по-друге, простежити процес удосконалення політико-правової бази і прийомів реалізації на практиці державної інформаційної політики; по-третє, простежити реалізацію інформаційної політики у ході військових дій в Іраку.

Окрім того, стаття має на меті здійснення аналізу інформаційно-пропагандистського забезпечення всіх етапів військової кампанії в Іраку. Розкрито об'єкти, суб'єкти, напрями, форми та засоби реалізації державної інформаційної політики США та охарактеризовано основні тенденції її здійснення. Велике значення під час здійснення інформаційно-пропагандистських кампаній належить засобам масової інформації.

З огляду на важливість сучасної системи безпеки України, особливо в умовах російської військової агресії, вивчення засобів та методів зовнішнього інформаційного втручання у внутрішні справи країн видається особливо актуальним. Саме тому у запропонованій науковій розвідці вдалося до аналізу практичної реалізації державної інформаційної політики США під час військової кампанії в Іраку.

Ключові слова: США, Ірак, зовнішня політика, міжнародні відносини, державна інформаційна політика, воєнна кампанія, засоби масової інформації, пропаганда.

Strilchuk Lyudmila. US information policy during the military campaign in Iraq 1991–2011

One of the characteristic features of modern international relations is the struggle to expand the spheres of influence of the most politically and economically powerful states. A powerful means of expanding spheres of influence is to establish control over the information environment of a rival or competing state. The conduct of military campaigns in Iraq by the combined forces of the United States and coalition states between 1991 and 2011 demonstrated the importance of the information policy of the international community in resolving armed conflicts and moving to non-armed means to resolve them. The study of US public information policy during the aforementioned military campaign is extremely important because it allows: first to study the experience of the United States of America, which, today, has the most powerful apparatus of information warfare; secondly, to trace the process of improving the political and legal framework and methods of implementation in practice of state information policy; third, to monitor the implementation of information policy during the hostilities in Iraq.

In addition, the article aims to analyze the advocacy of all stages of the military campaign in Iraq. The objects, subjects, directions, forms and means of realization of the state information policy of the USA are revealed and the basic tendencies of its realization are characterized. The media play an important role in the implementation of information and propaganda campaigns.

Given the importance of the modern security system of Ukraine, especially in the context of Russian military aggression, the study of means and methods of external information intervention in the internal affairs of countries seems particularly relevant. That is why in the proposed scientific intelligence we will analyze the practical implementation of US information policy during the military campaign in Iraq.

Key words: USA, Iraq, foreign policy, international relations, state information policy, military campaign, mass media, propaganda.

Розвиток збройних конфліктів кінця ХХ – початку ХХІ ст. засвідчив, що проведення державної інформаційної політики відбувається комплексно і системно на державному та військовому рівнях із застосуванням найновіших методів, технологій та форм. Вивчення досвіду інформаційної боротьби Сполучених Штатів Америки під час воєнної кампанії в Іраку, коли інформаційно-комунікативна сфера зайняла особливе місце в політичних пріоритетах, дає змогу виявити та запозичити можливості

застосування даного досвіду в системі національної безпеки України, що видається особливо актуальним в умовах російської агресії на Сході України.

Конфлікт між США та Іраком, що характеризується різною інтенсивністю ведення бойових дій, американські військові поділяють на дві воєнні фази: перша – війна у Перській затоці 1990–1991 рр., друга – війна 2003 р. [11, с. 8]. У ході обох фаз воєнного конфлікту активно застосовувалися дві форми інформаційного впливу, зокрема проводилася інформаційно-психологічна атака з боку США на населення Іраку [10, с. 14]. Метою цієї інформаційної атаки було зниження морально-психологічної стійкості населення Іраку й особового складу збройних сил. Другою формою інформаційного впливу, яку успішно реалізовували США, була зовнішньополітична інформаційна політика, здійснювана через публічну та таємну дипломатію. Метою останньої було формування коаліції в іракському питанні та забезпечення сприятливого міжнародного іміджу США під час воєнної кампанії.

Основними силами реалізації інформаційно-психологічних операцій на початку 90-х років ХХ ст. були 8-й батальйон 4-ї групи психологічної операції армії США та 96-й батальйон роботи із цивільним населенням [16, с. 20]. Найактивнішу діяльність ці підрозділи розгорнули у другій половині серпня 1990 р., тобто у період, коли здійснювалося інтенсивне нарощування збройних сил США на території Саудівської Аравії, та пізніше під час активної фази військових дій проти Іраку.

У цей час інформаційна кампанія зводилася до постійної передачі завищених даних про кількість перекинутих до регіону Перської затоки технічних та людських ресурсів Сполученими Штатами, свідома називалися завищені (людські та технічні) втрати іракської армії. Задля введення супротивника в оману було утворено спеціальну групу журналістів, акредитованих при штабі об'єднаного командування у столиці Саудівської Аравії Ер-Ріяді [13, с. 24], яка поширювала суперечливі дані щодо американських та коаліційних збройних сил у зоні Перської затоки.

Головним інструментарієм інформаційного впливу під час воєнної кампанії та періоду підготовки до неї були засоби масової інформації, зокрема радіо- та телевізійні, а також широко застосовувалися газети та журнали. Із цією метою у сусідній із Іраком Саудівській Аравії, яка виступала союзником США у цій воєнній кампанії, було встановлено ретранслятори, котрі трансливали радіоэфіри американських каналів «Бі-Бі-Сі» та «Голос Америки». Що важливо, ці радіоэфіри велися арабською мовою від трьох до одинадцяти годин на добу, аби охопити якнайбільшу аудиторію.

Відеопробаганда відбувалася через поширення відеокасет у Саудівській Аравії, Йорданії та інших сусідніх з Іраком країнах, звідки відеоматеріали потрапляли до Іраку. Основний зміст відеоматеріалів зводився до демонстрації військової техніки, кількості та оснащення американських солдат, критики диктаторського режиму С. Хусейна та пропагування ідеї могутності та непереможності армії США [8, с. 6].

На підготовчому етапі воєнної кампанії проти Іраку американські спецслужби активно здійснювали інформаційну політику щодо «точних термінів» початку операції, поширюючи через пресу та радіо неправдиві дати [4, с. 31]. Дезінформація велася також за допомогою інсценуації «витоків інформації». Як показує аналіз матеріалів ЗМІ, на сторінках останніх було розгорнуто широке дезінформаційне обговорення характеру майбутніх воєнних дій. Відомо, що напрям дискусії задав державний секретар США Дж. Байкер, котрий в офіційному виступі 28 листопада 1990 р. наголосив, що Сполучені Штати Америки нанесуть несподіваний масований удар усіма трьома видами збройних сил [9, с. 42].

Американські військові фахівці вважають, що найбільш удачі дезінформаційні заходи ними було застосовано на початку наземної фази військової операції «Буря в пустелі». Намагання здійснити раптовий напад лежало в основі оперативного плану генерала Н. Шварцкопфа. У цьому плані дезінформації відводилася головна роль. Задля успіху блискавичного та несподіваного нападу необхідно було приховати розгортання військ та напрями ударів. Чисельність багатонаціональних коаліційних сил була недостатньою для здійснення прямої атаки, суть інформаційно-психологічної операції полягала у тому, щоб, імітуючи навчання, приспати пильність ворога і розгорнути війська багатонаціональних сил у необхідному місці. Цієї мети було досягнуто за рахунок фальшивих радіоповідомлень (невелика частина військ вела постійні переговори, імітуючи навчання), а головні воєнні сили тим часом перекидалися на іншу ділянку. Це змусило іракське командування виділити п'ять дивізій на оборону узбережжя Кувейту. Так незначні сили коаліції відтягнули на себе увагу 20-тисячного контингенту іракської армії, яка очікувала атаки.

На переконання військових аналітиків, успіх воєнної операції «Буря в пустелі», головним чином, було забезпечено інформаційно-технічними заходами, що дало змогу подавити системи протиповітряної оборони Іраку [16, с. 7]. Проведений аналіз перебігу військових дій у Іраку засвідчує, що їх успіх значною мірою був забезпечений завдяки проведенню логічно побудованої, чіткої та постійної інформаційної політики багатонаціональних сил на оперативно-тактичному рівні.

Окрім того, готуючись до воєнної кампанії в Іраку, Сполучені Штати Америки успішно реалізували зовнішньополітичну інформаційну політику, здійснюючи її через публічну та таємну дипломатію. Ця інформаційна політика спрямовувалася на підтримку міжнародно-політичного іміджу США. У цьому разі головними цілями, що переслідували США, було забезпечення спільних міждержавних заходів, скерованих проти Іраку, та вплив на його політичну та економічну сфери діяльності, спроба чинити міжнародно-дипломатичний тиск на режим С. Хусейна та створити позитивний імідж антиіракської коаліції.

Як продемонструвала недавня історія, на світову громадськість мала великий інформаційний вплив перемога США у першій війні в Перській затоці. Керівництво США отримало від війни цілу низку дивідендів, одним із головних стало підняття політичного рейтингу на міжнародній арені та отримання контролю над стратегічно важливим нафтовим регіоном [7, с. 98–99]. Разом із цим беззастережна перемога багатонаціональних сил сприяла відродженню «миру по-американськи» у системі нового світового порядку.

Після проведення воєнної операції 2003 р. «Свобода Іраку» США продовжувати реалізовувати державну інформаційну політику, головною метою якої було обґрунтування необхідності перебування військ США в Іраку і нав'язування свого сценарію побудови демократичної країни у регіоні Близького Сходу. Задля цього уряд Сполучених Штатів мав заручитися правовою підтримкою свого подальшого перебування у захопленій країні. Американськими спецслужбами було розроблено план післявоєнної розбудови Іраку під назвою «День після». Саме навколо цього плану й розгорнулася нова державна інформаційна кампанія.

План «День після» було оприлюднено ще у дні військової кампанії. Згаданий план складався з чотирьох частин: перша – одразу після завершення війни влада в Іраку переходить до одного з американських генералів на один рік; друга – передбачається створення тимчасового американського уряду; третя – за участі ООН в Іраку утворюються структури цивільного управління; четверта – утворення власне іракського уряду [3, с. 173].

Після закінчення військової кампанії в Іраку Сполучені Штати Америки звернулися до ООН і домоглися прийняття Резолюції № 1483 РБ ООН, що була ухвалена наприкінці травня 2003 р. переважачою більшістю голосів (14 із 15-ти). Дана резолюція узаконювала військову присутність США та держав антиіракської коаліції в Іраку. На переконання авторки, це стало важливим здобутком інформаційної політики державного стратегічного рівня, адже створення правового поля для спільної діяльності світової громадськості щодо подолання іракської кризи на цьому етапі було надзвичайно важливе.

Згадана вище Резолюція РБ ООН № 1483 дала змогу США активізувати роботу із залучення країн-прихильниць до міжнародної акції з установами миру в Іраку. Понад 30 країн світу направили свої миротворчі сили в Ірак, серед них і Україна, яка 26 травня 2003 р. після відповідної ухвали Ради національної безпеки та оборони направила свій миротворчий контингент у зону Перської затоки [5, с. 7].

Наступним досягненням державної інформаційної політики Сполучених Штатів на державному рівні стала прийнята за допомогою Іспанії та Великої Британії Резолюція РБ ООН № 1511 від 16 жовтня 2003 р., яка передбачала, що в Іраку буде сформовано Керівну раду, яка згодом виконуватиме функції іракської тимчасової адміністрації паралельно з багатонаціональними збройними силами.

Відомо, що одразу після завершення бойових дій 2003 р. в Іраку розгорнулася партизанська війна, відбувалися напади на коаліційні війська, тому уже у червні 2003 р. США провели воєнну операцію «Удар по півострову», а згодом ще одну – «Залізний молот», метою яких було придушення дій бойовиків. Однак обидві операції були малорезультативними, тому головною метою США на цьому етапі було залучення до співпраці через ООН максимальної кількості країн заради врегулювання іракської кризи. У результаті здійснюваної потужної зовнішньополітичної інформаційної політики у січні 2004 р. РБ ООН приймає рішення про направлення в Ірак спеціальної комісії, яка мала вивчити можливості для проведення виборів у країні. Інформаційна політика США у цей час була спрямована на результати ведення перемовин між представниками різних національностей, релігійних та племенних общин щодо представництва у майбутньому уряді, який мав би захищати певні позиції США в Іраку [6, с. 216–218].

У 2004 р. США змушені були переглянути свою стратегію стосовно етнічно-релігійних груп, які населяли Ірак. Нова психологічна операція спрямовувалася на ведення більш збалансованої політики між шиїтами та сунітами, що було наслідком шиїтських повстань. Водночас загострюються відносини із сунітами, які у своїй переважній більшості підтримували попередній режим. На головного свого союзника – курдів США у цей період практично не звертають уваги, розуміючи, що їхній вплив на внутрішню ситуацію у країні мінімальний. Фактична неспроможність США вирішити у цей час внутрішні проблеми в Іраку і спонукала Сполучені Штати звертатися за підтримкою до ООН.

Тому черговим вагомим результатом реалізованої США інформаційної політики на державному рівні стало прийняття ООН Резолюції № 1546 від 8 червня 2004 р., у якій передбачалося передати повноваження щодо керівництва Іраком у руки місцевої влади, яка мала взяти під контроль ситуацію в країні.

У надзвичайно складних політико-економічних та соціальних умовах повоєнного Іраку інформаційні операції США мали на меті заохочення до активної співпраці населення з американською адміністрацією та забезпечення підтримки нового «американського способу» життя. Як показала практика, ця інформаційна кампанія була невдалою, особливо це помітно у період до січня 2005 р., фактично до проведення виборів у країні [1, с. 73].

Складність внутрішньополітичної ситуації в Іраку та відсутність чіткої програми дій у повоєнному Іраку спричинили активізацію дій «Аль-Каїди» на початку 2006 р. По всій країні проноситься хвиля насильства, терористичні акти. За таких умов генерал Д. Касей та посол США в Іраку З. Халілзад зробили висновок, що війська коаліції не досягли своїх цілей, і запропонували введення додаткового контингенту, котрий і було введено до Іраку у січні 2007 р. [2, с. 669–672]. На цьому етапі США розробили нову стратегію дій під назвою «Новий шлях уперед», головна ідея якої зводилася до тимчасового збільшення чисельності американських військ в Іраку [14, с. 3]. На думку американських військових фахівців, такі дії мали забезпечити можливість іракському народу «простір» для руху вперед у питаннях міжнародного примирення та стабілізації ситуації в країні.

Подальші ж завдання американської інформаційної політики на державному та регіональному рівнях були націлені на досягнення поразки «Аль-Каїди» та її прихильників, подолання міжобщинної ворожнечі та забезпечення територіальної цілісності Іраку. На міжнародному рівні адміністрація Дж. Буша для вирішення цих завдань заручалася підтримкою поміркованих арабських країн, зокрема Єгипту, Саудівської Аравії, Йорданії, ОАР, Бахрейну, Катару та ін. [15].

У серпні 2007 р. коаліційними військами було здійснено низку наступальних операцій, що дало змогу створити «пояс безпеки» навколо Багдаду, а впродовж 2008 р. було затримано більше сотні ключових лідерів різноманітних екстремістських організацій і близько трьох тисяч бойовиків. У 2007–2008 рр. було досягнуто і перших успіхів у боротьбі з формуваннями «Аль-Каїди». Проте воєнно-політична ситуація в Іраку у цей період продовжувала залишатися складною.

У цей час США активно здійснюють на регіональному рівні інформаційну політику щодо населення Іраку за посередництвом ЗМІ, охоплюючи 85% населення трансляцією власних радіостанцій та союзних телеканалів. Телевізійний простір Іраку також був освоєний телеканалами сусідніх країн, зокрема ОАР, Йорданії та ін. Аби запобігти впливам «Аль-Каїди», Пентагон блокував 13 соціальних мереж, аргументуючи свої дії тим, що їх використання може зашкодити оперативній безпеці, було введено режим жорсткої цензури на публікацію у соцмережах [12, с. 3].

У 2008 р. зміщення акцентів інформаційної політики США в Іраку відбулося на підготовку майбутнього виведення військ. Головні завдання інформаційної політики США у цей час: перетворити Ірак на опорний пункт американського домінування на Близькому та Середньому Сході, забезпечити собі найважливішу базу дешевих енергоносіїв. Проте головними проблемами, з якими зіштовхнулися США в Іраку в повоєнний період, були неспроможність утворити авторитетну серед місцевого населення вертикаль влади та нездатність підтримувати внутрішню безпеку.

Таким чином, можна підсумувати, що воєнні кампанії в Іраку 1990-х та 2000-х років базувалися на реалізації інформаційної політики США на державному та військовому рівнях, а організація й упровадження державної інформаційної політики були виведені на стратегічний рівень. На державному стратегічному рівні активно здійснювалося інформаційно-пропагандистське, законодавче та юридично-правове забезпечення воєнної кампанії.

Інформаційно-пропагандистське забезпечення на державному рівні реалізовувалося у формі інформаційних акцій і пропагандистських кампаній, інформаційних та психологічних операцій, що знаходило відображення у заявах та виступах державно-політичного керівництва США під час пресконференцій, різноманітних зустрічей тощо. Сферами втілення державної інформаційної політики було, з одного боку, населення США, з іншого – населення та уряди союзних та недружніх держав, загалом світова громадськість.

Під час воєнних кампаній та у повоєнний період активно здійснювалося юридично-правове забезпечення на державному стратегічному рівні, котре полягало у легітимізації військового втручання США в Ірак через здобуття відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН. У цій сфері державна інформаційна політика США була спрямована на вуалювання справжніх причин їхнього геополітичного та економічного зацікавлення регіоном Перської затоки, інформаційним прикриттям для чого стало захоплення

Іраком територій Кувейту (1990-ті роки), а пізніше – загроза використання зброї масового знищення С. Хусейном та його зв'язки з «Аль-Каїдою» (початок 2000-х років).

Література:

1. Волович О. Ірак на шляху випробувань і відродження. *Національний інститут стратегічних досліджень* : збірник статей. Одеса : Фенікс, 2010. С. 68–82.
2. Джабер Н.А.-Т. Воєнно-політична ситуація в Іраку: сучасні тенденції. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2009. Вип. 46. С. 667–672.
3. Жовтенко Т., Яблонська В. Інформаційний вимір сучасних військових конфліктів (Іракська кампанія 2003 р.). *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4. С. 171–176.
4. Іванов Б. Війна в зоні Перської затоки : монографія. Київ : Академія ЗСУ, 1998. 154 с.
5. Кириченко С. Розвиток світової миротворчої діяльності у 2005 році та участь у ній підрозділів Збройних сил України. *Миротворча діяльність Збройних сил України в операції багатонаціональних сил зі створення умов стабільності та безпеки в Республіці Ірак*. Київ : ННДЦ ОТ і ВБ України, 2005. С. 6–22.
6. Мачинский А.Я. Ірак: тайные пружины войны : монографія. Київ : РУМБ, 2005. 416 с.
7. Стрільчук Л. Близький Схід у системі сучасних геополітичних координат. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2019. № 7(380). С. 97–103.
8. Токов Е. Психологические операции вооруженных сил США в войнах и конфликтах XX века. *Зарубежное военное обозрение*. 1999. С. 2–7.
9. Bennett W. Taken dy Storm: The Media, Public Opinion and US Foreign Policy in the Gulf War. Chicago: University of Chicago Press. 1994. 127 p.
10. Bobansy Y. Tte Secret History of the Iraq War. New York: Harper Collins Publishers Inc. 2004. 570 p.
11. Clark L. PSYOPS in the Gulf War. *Strategic Forum*. 2003. № 201. P. 8.
12. Hunt W. Baghdad Burning: The biosphere, Literature and the Art of War. *Arab Media and Society*. January 2008. 3 p.
13. Jonnes J. Psychological Operations in Desert Shield, Desert Storm and Urban Freedom. *Special Warfare*. 1994. November. P. 22–29.
14. Partlow J. List of “Wiling” U.S. Allies Shrinks Steadil in Iraq. *Washington Post*. December 8, 2007. P. 3.
15. Petraues D. Raport to Congress on the Situation in Iraq. URL: [http:// www.mnf.-iraq.com/images/stories](http://www.mnf.-iraq.com/images/stories) (дата звернення: 12.03.2021).
16. Segerstom I. Winning the Soft War: The Employment of Tactical PSYOP Teams in Combat Operations. *Biblio Scholar*. 2012. 196 p.